

СТАНОВИЩЕ

относно дисертацията на
Русина Руменова Торосян,
докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Историческо богословие“,
Богословски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“,
на тема: ***Благодатното творчество на човека във времето според отец
Георги Флоровски***
за присъждане на образователната и научна степен ***Доктор***
в професионално направление ***2.4. Религия и теология***
по научната специалност ***История на православното богословие на XX век***
от проф. дфн Валентин Канавров

Дисертацията е в обем 220 стандартни страници (вкл. библиография, приложения и декларация за автентичност на текста). Чистият текст е 200 страници. Библиографията, подразделена на извори и изследвания, вкл. електронни ресурси, съдържа 126 заглавия на български, руски и английски език. Тя е релевантна на съдържанието на дисертацията и достатъчна в изворово, информационно, херменевтично и интерпретативно отношение. Приложенията съдържат факсимилета на пет фрагмента от непубликувани текстове на о. Флоровски от неговия архив, някои от които са ръкописно редактирани от него машинописни текстове. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем 21 страници представя необходимите реквизити на жанра дисертация (теоретично изследване, което формулира, структурира, аргументира и систематично излага докторска теза), като сбито възпроизвежда нейното съдържание и включва списък с приносните моменти и справка за публикациите на докторантката по темата на дисертационния труд. Съпътстващите документи са пълни според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата по защитата.

Торосян е бакалавър по теология (СУ, 2017) и магистър по теология (СУ, 2019). На 25.09.2020 г. тя е зачислена в свободна докторантура. За по-малко от две години написва дисертацията и на 07.06.2022 е отчислена с право на защита. Поразително краткият срок на докторантурата се дължи на факта, че докторатът е своеобразно продължение на защитената от Торосян магистърска теза на тема

Творчеството в богословието на о. Г. Флоровски, както и на нейната успешна работа през 2018 г. в Принстънския университет върху архива на о. Флоровски. Заслуга определено има и научният ръководител на Торосян доц. Павел Павлов, един от най-добрите познавачи и интерпретатори у нас на идеите, творчеството и делото на о. Флоровски. Докторантката не посочва участия в научни събития, проекти, преводи и други академични активности.

Предизвикателството богословска докторска дисертация отвъд наукообразното тщеславие, институционалното академично израстване и наукометричните амбиции и сбороваания е екзистенциално занимание, което заслужава респект и насърчение. Торосян търси и определено постига резултати, които свидетелстват успешна докторантура. Емоционалната наситеност на текста допринася за неговото цялостно личностно възприемане. Не всяка дисертация – и особено богословската – следва да се разглежда като сух теоретичен текст и служебен трамплин. Екзистенциално таргетираната докторантура не е непременно и пряко институционално прагматизирана, вкл. защото Църквата е събор с акцент върху призованата заедност и личната връзка с Христос, а не върху служебното израстване.

Текстът на дисертацията е организиран в предговор, увод, четири глави и заключение. Те са добре балансирани, което показва сполучлива работа върху тематиката и нейното архитектурно теоретизиране. Тя е внимателно подбрана и се вписва в кръстопътя на християнската антропология, екзегетиката, хринологията, софиологията и историята на православното богословие (респ. работите на Флоровски). „Благодатното творчество на човека във времето“ е обектна област с изключително широк спектър и богата съдържателна наситеност. Изисква се специфичен подход, за да се избегне изгубването в дебрите, да се прокара адекватният теоретичен път и да се формулира точният предмет на изследването. Торосян настоява за „благовестието на метафизиката“ (дис. с.5 сл.; автореф. с.5), което може да се представи като интелектуален патос и подходящ подход към неопатристичния синтез, следвайки завета на Флоровски. Нека не забравяме, че Флоровски започва своя интелектуален път

като философ и по-късно преминава към богословието. В съдържателното разгръщане на тази отключваща идея се състои според мен основният принос на дисертацията. Може да се помисли дали става дума точно за „творчество на човека“, или по-скоро и казано в термините на Торосян, за благодатна Аз-иалност на човека (вероятно: Ч/човека).

На второ място във връзка с приносния характер на дисертацията подчертавам: а) съдържателното разгръщане на неопатристичния синтез на концепцията за личността според идеите на Флоровски и б) продълженията, респ. интерпретациите на тези идеи от страна на авторката. Теоретична стойност имат анализите на: взаимовръзката между времето, историята, творението и битието; времето, любовта и личността; времето, благодатния живот и вечността; благодатните връзки между време, логос и тропос; благодатните връзки между време, личност и ипостас; метафизиката на свободата, любовта и ценността; Аз-иалната перспектива и Премъдростта Божия и др. Своеобразен синтез на тези анализи е финалният параграф на дисертацията, озаглавен „Аз-иалната сила и красота на човека“. В него се уточнява метафизиката на Възкресението в смисъла на екзистенциалната връзка между богообразността и богоподобие.

Торосян обобщава приносните моменти на своята дисертация в 7 пункта. Те са реални в контекста на осъществената интерпретация на идеите и разработките на вселенския богослов Флоровски.

В рубриката „Забележки и препоръки“ бих пледирал за едно по-прецизно осмисляне на метафизичната парадигмалност на изследването, чиято съдържателна изпълненост посочих като негов основен теоретичен принос. В дисертацията е лансирана коректна хипотеза: „Ако се разкрие метафизиката на човешката личност ...“. Първото изречение на автореферата обаче утвърждава: „Днешният човек не познава своята собствена метафизика“. Метафизиката е концепт, който е релевантен на личността, но не и на контингентното съществуване на човека. Предложението ми е: „Днешният човек не познава своята собствена екзистенция, която обаче той може да разкрие в метафизична парадигма“. Като допълнителен проблем на дисертацията пак в този възлов

пункт ще посоча постоянната смяна на посоките, перспективите и подходите: „Перспективата е от времето към вечността, и от човека към Бога“ (с.7), но „перспектива на благодатта“, „благодатна антропология“, „София Премъдрост Божия“ и др. Като втора бележка бих отбелязал необходимото прелиминарно конкретизиране на типиката, структурата и подхода към „аз-иалното“ (≡ личносно?), защото принципирането на „амфибиалността“ на човека задава противоположни и неконсистентни изследователски стратегии. Трето, вместо „Л(л)ичност“ не е ли смислово и лексикално по-точно Л/личност?

Дисертантката има 3 излезли публикации непосредствено по темата на дисертацията.

Не съм констатирал плагиатство в дисертационния текст.

Нямам принципи несъгласия с постановките на дисертацията.

Нямам съвместни публикации с колежката Торосян.

Заключение: Като имам предвид изпълнените цели и задачи на изследването, неговите приноси, неговата значимост в контекста на историята на православното богословие на ХХ век, вкл. досежно вдъхновеното интерпретиране на богословските идеи и постижения на отец Флоровски, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за успешно защитена дисертацията *Благодатното творчество на човека във времето според отец Георги Флоровски* и присъдят на **Русина Руменова Торосян** образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление **2.4. Религия и теология**.

София, 06. 08. 2022 г.

Преображение Господне

.....
(проф. дфн Валентин Канавров)